

УДК 330.3

В.В. Кубіній

Ужгородський національний університет

Е.Ф. Югас

Ужгородський торговельно-економічний інститут

Т.І. Косовілка, О.В. Йовбак

Ужгородський національний університет

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ЯК ТЕЛЕОЛОГІЧНИЙ ІМПЕРАТИВ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

V.V. Kubiny

Uzhhorod national university

E.F. Jugas

Uzhhorod institute of trade and economics

T.I. Kosovilka, O.V. Jovbak

Uzhhorod national university

COMPETITIVENESS AS TELEOLOGICAL IMPERATIVE OF THE ECONOMICAL DEVELOPMENT

У статті запропоновано конкурентоспроможність розглядати як телеологічний принцип, який визначає, що мета розвитку виступає одночасно його мотивуючим чинником, цільовою причиною. Запропоновані важелі, які дозволяють конкурентоспроможність застосовувати в процесі розвитку як його мету, так і фактори, причини її досягнення.

Ключові слова: конкурентоспроможність, телеологія, система, фактор, ціль, причина, конкурентна перевага.

В статті пропонується конкурентоспроможність розглядати як телеологічний принцип, який визначає, що мета розвитку виступає одночасно його мотивуючим чинником, цільовою причиною.

© Кубіній В.В., Югас Е.Ф., Косовілка Т.І., Йовбак О.В., 2016

Предложены рычаги, которые позволяют конкурентоспособность применять в процессе развития, как его цель, так и факторы, причины ее достижения.

Ключевые слова: конкурентоспособность, телеология, система, фактор, цель, причина, конкурентное преимущество.

In the article the competitiveness is offered as a teleological principle which defines that the purpose and reason are both motivating factors. The target of the business is a cause of the development at the same time.

Instruments which allow competitiveness to be used in development of the economical system as its goal, the tie and the reasons for its achievement are proposed.

The tools of competitiveness as an aim and reasons include philosophy, relationship with the environment management system development and competitiveness, social policy and employment potential.

The philosophy of economic activity is concentrated in the vision, mission of the economical development. The policy of interaction of the business with the external environment consists of two parts: the influence of the player on the environment and the environment actions to the subject of economic activity. The control system should be focused on the constant search and creating competitive advantages. Post-industrial economy actualizes the importance of social factors and effective use of intellectual work.

Keywords: competitiveness, teleology, system factor, purpose, cause, competitive advantage.

Постановка проблеми. Турбулентність соціально-економічних та політичних процесів, яка останнім часом має тенденцію до посилення, викликає необхідність дослідження поліваріантності сценаріїв розвитку економічних гравців всіх рівнів, що дозволяє моделювати та обирати такий варіант поведінки, який забезпечить в даних умовах найкращі економічні результати. Різноманітність сценаріїв залежить від імперативної бази стратегічного менеджменту економічного суб'єкта, яка в певних

умовах може базуватися на різноманітних (а в деяких випадках – контрверсійних) баченнях необхідності тієї чи іншої моделі поведінки. При цьому стратегічний підхід до вибору шляху розвитку та моделі поведінки економічної системи протягом обраного шляху може стосуватися як продукту, так й процесів управління або опанування ринком тощо. Крім цього, при виборі мейнстріму розвитку неможливо ігнорувати індивідуальні особливості економічного фактора, які можуть виступати як гальмуючим елементом, так й стати генератором отримання певних додаткових стимулів чи факторів розвитку.

Головною метою будь-якої моделі поведінки, політики чи стратегії економічного зростання виступає конкурентоспроможність, яка представляє собою сукупність якостей економічної системи, які формують здатність забезпечувати відповідні позиції у порівнянні з іншими гравцями. Складність економічної ситуації, турбулентність навколишнього оточення, посилення інформаційно-інноваційних чинників економічного життя викликають необхідність розглядати конкурентоспроможність не лише як мету управління підприємством, регіоном чи національною економікою, а перетворити категорію конкурентоспроможності у телеологічний імператив розвитку.

Огляд останніх публікацій та досліджень. Проблематика конкурентоспроможності залучає широку дослідницьку аудиторію своєю багатогранністю та глибиною. Мікловда В.П., Кубіній Н.Ю. Максимчук Я.С. та інші стверджують, що конкурентоспроможність стає реальністю за умови її формування на засадах системності [2].

Розглядаючи в якості економічного об'єкта регіон, Пчелинцев О.С., Любовний В.Я., Воякин А.Б. «в основу кладуть принцип відтворення: конкурентоспроможність регіону (за кожним новим циклом відтворення) може бути визначена можливістю реалізувати цей цикл на базі ресурсів, що є у розпорядженні регіону за умови відповідності отриманих результатів головній цілі регіонального розвитку – підвищенню рівня життя і забезпеченню умов для подальшого зростання» [4. С. 67]. Інші

сучасні дослідники вважають, що конкурентоспроможність залежить від принципу соціальної забезпеченості, який реалізує здатність краще за інших задовольняти існуючі потреби та ті, що формуються [5].

Заслугує уваги підхід, згідно до якого «під конкурентоспроможністю регіону розуміють його роль та місце в економічному просторі країни, здатність забезпечувати високий рівень життя населення і можливість використовувати потенціал регіону (фінансовий, виробничий, трудовий, інноваційний та інший)» [1. С.144].

При дослідженні конкурентоспроможності підприємств науковці головним чином роблять наголос на методичних аспектах аналізу конкурентоспроможності [3].

Разом з тим, сучасними авторами залишається поза увагою наукова позиція, в межах якої конкурентоспроможність розглядається у контексті її причино-цільового змістовного навантаження, що корінним чином обмежує визначення шляхів та способів побудови визначальних конкурентних переваг.

Завдання дослідження. Метою даного дослідження визначено обґрунтування та висвітлення теоретичного ракурсу конкурентоспроможності, з позиції якого остання виконує двоєдину роль, виступаючи одночасно як мета, так й мотив, причина реалізації цієї мети. Для досягнення цілі розкриті важелі розвитку економічної системи, що допомагають конкурентоспроможності бути представленою не лише в якості цілі, але й як причина забезпечення провідного положення на ринку серед конкурентів.

Для досягнення цілі були застосовані такі методи дослідження як наукова абстракція, причино-наслідковий аналіз, метод структуризації та інші.

Основний матеріал дослідження. Телеологія представляє собою науку, яка пояснює розвиток суспільних явищ за допомогою цільових причин. Телеологія (від грец. Telos (teleos) – результат, мета і logos – слово, вчення) у сучасній

методології розглядається як принцип пояснення, що доповнює традиційну причинність причинами-цілями [6].

Телеологія, розглядаючи мету як причину дій, надає додаткові можливості забезпечення необхідного рівня конкурентоспроможності шляхом окреслення цілей та визначення, яким чином цілі можуть мотивувати певні дії.

Взаємозв'язок цілі, причини та важелів взаємодії причин та цілі конкурентоспроможності запропоновано на рис. 1.

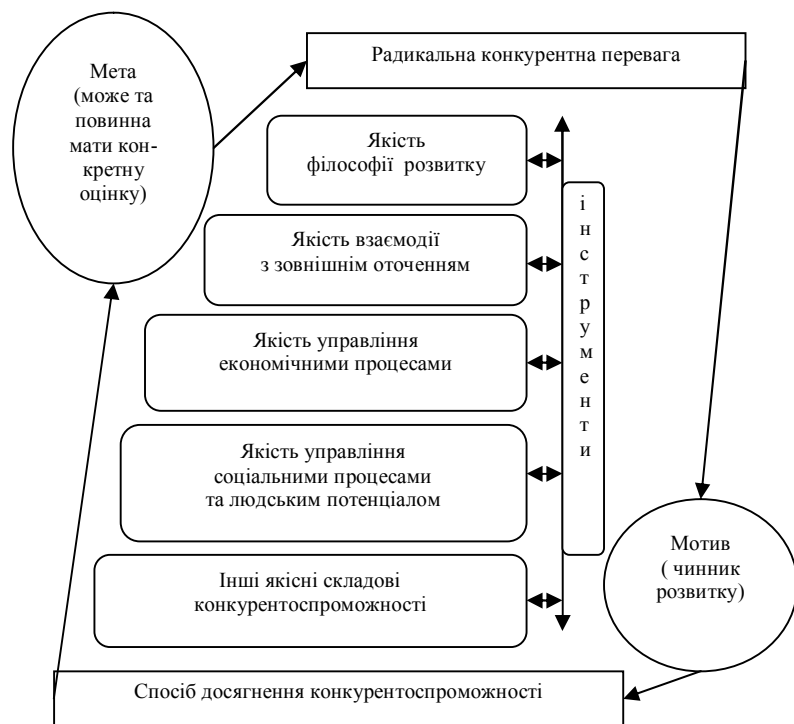

Рис. 1. Телеологічний взаємозв'язок конкурентоспроможності як мотиву та мети розвитку економічної системи

Складено авторами

Інструментами досягнення конкурентоспроможності у її мотивуючому та цільовому визначенні виділені наступні:

1. Філософія економічного розвитку. Філософія розвитку визначає не лише базову, визначальну, радикальну конкурентну перевагу чи їх сукупність, але й спосіб її або їх досягнення. Це відношення до ресурсів та механізмів їх залучення, поєднання та використання; бачення перспектив; місія як вклад у розвиток суспільного життя. Філософія економічного розвитку, як показують наведені нами дослідження, може бути представлена у двох видах поведінки економічної системи. Перший – конкурентоспроможність понад усе. Це обумовлює агресивний тип поведінки економічної системи, в межах якого всі способи досягнення конкурентної переваги можуть бути застосовані. Другий вид філософії розвитку – це позиція економічної та соціальної відповідальності, коли конкурентоспроможність економічної системи розглядається як елемент мегасистеми але за умови, що мегасистема буде виступати як підтримуюча та стимулююча організаційна структура. Перший вид філософії є притаманним американській моделі конкурентної боротьби за отримання конкурентних переваг. Другий вид філософії розвитку відмічено в Японії, де соціальна відповідальність є головним виміром доцільності певних акцій.

2. Якість взаємодії з зовнішнім оточенням. Обрана економічною системою філософія розвитку та побудови конкурентних переваг знаходить пряме продовження у взаємодії з зовнішнім оточенням. Це пов'язано з тим, що в сучасних умовах неможливо бути конкурентоспроможним та проводити політику ізоляваності. Взаємодія з зовнішнім оточенням може бути використана як спосіб досягнення конкурентних переваг, так й виступати гальмуючим фактором. При визначенні політики взаємодії з зовнішнім оточенням доцільно враховувати, що вона містить дві частини. По-перше, це відношення навколишнього середовища до самої системи та, по-друге, це ставлення економічної системи до зовнішнього оточення. Якщо перший напрямок взаємодії безпосередньо пов'язаний з організацією та прове-

денням роботи у сфері PR, то друга складова передбачає певний рівень управлінської культури, моральності та етичності керівництва.

3. Наступним інструментом досягнення цілі розвитку називаємо стан та зміст управління економічною системою. Організаційна структура, система мотивації, побудова контролінгу тощо повинні базуватися на цілях розвитку та забезпечувати процес створення конкурентних переваг найбільш ефективним шляхом. Крім цього, важливим фактором застосування системи управління як такої, що визначається цілями розвитку, є емерджентний підхід до її побудови. За позицією Ціцак Л.М., «системний підхід в першу чергу враховує вплив зовнішнього оточення на систему, тому первинною рисою конкурентоспроможності є її протиставлення навколишньому середовищу. Згідно до кібернетичних основ середою є все те, що не входить в систему, тобто сукупність всіх систем, крім досліджуваної» [7]. Приклад системного підходу до управління конкурентоспроможністю наведено на рис. 2.

4. Наступним важелем досягнення певної системної мети конкурентоспроможності на засадах телеології є соціальна політика та управління трудовим потенціалом. Інноваційно-інформаційна економіка, яка є майбутнім української господарської системи, визначає необхідність посилення уваги до вирішення питань праці в широкому сенсі. Саме інтелектуальна праця є основою побудови радикальних конкурентних переваг. Мотивований персонал, який складає трудовий потенціал конкурентоспроможності, забезпечує реалізацію поставлених цілей та, в свою чергу, є метою функціонування економічної системи. Забезпечення високих життєвих стандартів вже стало необхідною умовою високого рівня продуктивності праці на заході, спостерігається підвищення якості життя в Китаї, а підвищення продуктивності праці одночасно виступає умовою зростання доходів населення. Саме через призму трудових ресурсів та вирішення соціальних питань найбільш гостро проявляється телеологічний імператив формування конкурентоспроможності.

Рис. 2. Системний підхід до управління конкурентоспроможністю на принципі телеології [7]

Без високоякісного трудового потенціалу неможливо сформувати системну стратегічну конкурентоспроможність економічного суб'єкта.

Висновки. Телеологічний імператив представляє собою базове положення, яке пояснює позиціонування цілі розвитку у її причинному значенні. Конкурентоспроможність як основна категорія ринкової економіки та практичний важіль стратегічної довготривалої життєдіяльності економічного фактора будь-якого рівня виступає з дуалістичних позицій. Одночасно конкурентоспроможність є метою розвитку та мотивуючою причиною. Необхідність бути конкурентоспроможним вимагає від керівників економічних систем певних дій, тобто конкурентоспроможність виступає причиною, фактором стратегічних та тактичних

перетворень, які забезпечують відповідні позиції відносно інших економічних гравців.

До інструментарію реалізації конкурентоспроможності як причини розвитку віднесено в даному дослідженні філософію діяльності, взаємовідносини з навколишнім середовищем, систему управління розвитком та конкурентоспроможністю, соціальну політику та трудовий потенціал.

Філософія економічної діяльності концентрується в баченні шляхів розвитку, місії, визначає сукупність важелів, які гравець здатний застосувати в певних соціально-економічних та ринкових умовах.

Політика взаємодії з зовнішнім оточенням складається з двох частин: відношення гравця до оточення та відношення оточення до суб'єкта економічної діяльності. Правильна побудова взаємовідносин надає додаткові конкурентні переваги.

Система управління повинна бути орієнтована на постійний пошук та формування конкурентних переваг.

Постіндустріальна економіка актуалізує значення соціального фактора та ефективного використання інтелектуальної праці.

В подальшому дослідженні заплановано визначити сутність стратегічного управління конкурентоспроможністю та обґрунтувати механізми побудови стратегічних конкурентних переваг.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Воротников А. Стратегия повышения конкурентоспособности региона // *Экономические стратегии*. – 2001. – № 5-6. – С.144-146.
2. Конкурентоспроможність економічних систем та стратегічне управління нею: гносеологічний та утилітарний ракурси: Монографія / В.П. Мікловда, Ф.Ф. Шандор, Н.Ю. Кубіній, С.М. Мошак, Ю.О. Дідович та ін. – Мукачево: Карпатська вежа, 2015. – 420 с.

3. Кулакова С.Ю. Теоретичні основи дослідження конкурентоспроможності підприємства та реалізації його конкурентних переваг / С.Ю. Кулакова, Д.О. Масюк // *Ефективна економіка*. – 2015. – № 4.
4. Регулирование воспроизводственного потенциала территории как основа региональной политики / О.С. Пчелинцев, В.Я. Любовный, А.Б. Воякина // *Проблемы прогнозирования*. – 2000. – № 5. – С.62-68.
5. Самостроенко Г.М. Потенциал стратегии развития региона // *Инновации*. – 2003. – № 9. – С.27-29.
6. *Философия: Энциклопедический словарь* / Под ред. А.А. Ивина. – М.: Гардарики, 2004.
7. Ціцак Л.М. Стратегічне управління конкурентоспроможністю регіону: Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук спец. 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка. – Ужгород, 2012.

Стаття надійшла до редакції 25.10.2016

Рецензенти:

кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри «Економічна теорія та кібернетика» Одеського національного морського університету **Ю.О. Наврозова**

доктор економічних наук, професор, член-кореспондент НАН України, завідувач кафедри економіки підприємства ДВНЗ «Ужгородський національний університет» **В.П. Мікловда**